

Όσια Κασσιανή (Βυζαντινή αρχόντισσα και υμνογράφος)

Τροπάριο της Κασσιανής

«Κύριε η εν πολλαίς αμαρτίαις περιπεσούσα
 γυνή τη σην αισθομένη θεότητα
 μυροφόρου αναλαβούσα τάξιν
 οδυρομένη, μύρα σοι προ του ενταφιασμού σου κομίζει.
 Οίμοι λέγουσα ότι νυξ μοι υπάρχει,
 οίστρος ακολασίας,
 Ζοφώδης Τε και ασέληνος έρωσ
 της αμαρτίας
 Δέξαι μου τας πηγάς των δακρύων
 ο νεφέλαις διεξάγων της θαλάσσης το ύδωρ, κάμητι μοι προς τους στεναγμούς της
 καρδίας
 ο κλίνας τους ουρανούς τη αφάτω σου κενώσει
 καταφιλήσω τους αχράντους σου πόδας αποσμήξω τούτους δε πάλιν
 τοις της κεφαλής μου βοστρύχοις
 Ων εν τω Παραδείσω Εύα το δειλινόν Κρότον τοις ωσίν ηγηθείσα τω φόβω
 εκρύβη,
 Αμαρτιών μου τα πλήθη
 και κριμμάτων μου αβύσσους ης εξιχνιάσει, ψυχοσώστα Σωτήρ μου.
 Μη με την σην δούλην παρίδης ο αμέτρητον έχων το έλεος.»

Τροπάριο της Κασσιανής στη Δημοτική Γλώσσα (Απόδοση Κωστής Παλαμάς)

« Κύριε,
 Η γυναίκα που έπεσε, σε τόσες αμαρτίες, σαν άκουσε, σαν ένοιωσε τη θεϊκή σου
 Χάρη σαν μυροφόρας ένδυμα, στα κλάματα πνιγμένη μύρα προ του θανάτου Σου,
 εντάφια σου φέρνει, και ωιμέ, στενάζει, κλαίει και θρηνεί πολλή με δέρνει νύχτα
 ασέληνη και σκοτεινή έρωσ της αμαρτίας νύχτα που φλέγει και κεντά πόθους
 ακολασίας.
 Δέξου Χριστέ, τα δάκρυα τα πύρινα που χύνω Συ, που στα σύννεφα τραβάς της
 θάλασσας το κύμα.
 Γύρισε την συμπόνια Σου, στους στεναγμούς μου,
 Συ πώγυρες τους ουρανούς στην θεία γέννησή Σου.
 Τα πόδια σου τα άγια, άφησε να φιλήσω και να σκουπίσω άφησε με τα ξανθά μαλλιά
 μου
 Τα πόδια, που σαν άκουσε τον κρότο τους
 η Εύα το δειλινό μεσ' στην Εδέμ κρύφθηκε από φόβο
 Τις τόσες αμαρτίες μου και τη βαθιά Σου κρίση ποιος να μετρήσει ημπορεί
 Χριστέ μου, ψυχοσώστη
 Μη με αφήνεις έρημη και ταπεινή σου δούλη Σου, όπου έχεις, ως Θεός άπειρη
 καλοσύνη».

A. Εισαγωγή

Το βράδυ της Μεγάλης Τρίτης (που ψάλλεται η ακολουθία του Όρθρου της Μεγάλης Τετάρτης), οι ευσεβείς Χριστιανοί ακούνε στους Ναούς με κατάνυξη και ιερή συγκίνηση το τροπάριο της Κασσιανής, που εκφράζει το άφραστο μεγαλείο της Μετάνοιας και της Ταπείνωσης της αμαρτωλής γυναίκας του Ευαγγελίου «της άλειψης με μύρο τον Κύριο» στο σπίτι του Σίμωνος του Φαρισαίου.

Οι Άγιοι Θεοφόροι πατέρες έχουν ορίσει την Αγία και Μεγάλη Τετάρτη, που είναι η τελευταία ημέρα πριν τα σωτήρια Πάθη να τιμάται μνήμη της πόρνης γυναίκας, που άλειψε τον Κύριο με μύρο, για να τονιστεί η αξία της Μετάνοιας και επιστροφής, για τη σωστή συμμετοχή μας στον εορτασμό των Παθών του Κυρίου μας.

Το δοξαστικό των αποστίχων γνωστό σαν «Τροπάριο της Κασσιανής», το κλασικό μεγαλούργημα, με θεολογικό βάθος, πρωτοτυπία, δύναμη και ποιητική έξαρση, εκφράζει το μυστήριο της μετάνοιας, με ταπείνωση και επίγνωση που εξιλεώνει την ψυχή του αμαρτωλού και ανοίγει την πόρτα του Παραδείσου, όπως έγινε στην πόρνη του Ευαγγελίου, στο Ληστή, τον Τελώνη κλπ.

B. Παρεξηγημένη Αγία

Δυστυχώς μερικοί τα λόγια του Τροπαρίου τα αποδίδουν στην ίδια την Κασσιανή, που δέχθηκε ήταν αμαρτωλή με περιπετειώδεις και αμαρτωλούς έρωτες με τον Αυτοκράτορα Θεόφιλο. Διάφοροι μυθιστοριογράφοι, ανίκανοι να συλλάβουν το μεγαλείο της και τυφλωμένοι από τη μέθη των παθών τους, προσπάθησαν να παραχαράξουν την αλήθεια και να δημιουργήσουν ένα μύθο, που δυστυχώς στάθηκε ικανός να ξεγελάσει πολλούς. «Την ωραία, αγνή, σοφή παρθένο, τη φιλοσοφούσα και τω Θεώ μόνω ζώσα», όπως γράφει Βυζαντινός χρονογράφος της εποχής της, παρουσίασαν με σκανδαλώδεις περιπέτειες και αμαρτωλή. Σύγχρονοι και νεότεροι χρονογράφοι, όπως ο Γλυκάς, Πτωχοπρόδρομος, Κωδινός, Γεώργιος Αμαρτωλός, Ζωναράς κ.λπ. που έγραψαν για τη ζωή της Κασσιανής, αναφέρουν ότι ήταν απλώς μια υποψήφια νύφη για τον αυτοκράτορα Θεόφιλο.

Τίποτε δεν υπήρξε περισσότερο μεταξύ Κασσιανής και Θεόφιλου ούτε πριν, ούτε μετά τη στιγμή που το χρυσό μήλο δόθηκε στη συνυποψήφιά της νύφη Θεοδώρα. Έτσι η σπουδαία αυτή μορφή της Οσίας Κασσιανής για πολύ κόσμο είναι παρεξηγημένη και αδικημένη, όπως και η άλλη μεγάλη Αγία Μαρία Μαγδαληνή, που ενώ δεν υπήρξε τίποτε το αμαρτωλό στη ζωή και της μιας και της άλλης από πολλούς (είτε από άγνοια, είτε από κακή προαίρεση), παρουσιάζονται σαν αμαρτωλές - πόρνες γυναίκες με φανταστικές και βλάσφημες ιστορίες.

Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να γίνει μια σύντομη αναφορά στη ζωή και το έργο της μεγάλης υμνογράφου Κασσιανής.

Γ. Βιογραφία Όσιας Κασσιανής

Από τα λίγα βιογραφικά στοιχεία που αναφέρουν διάφοροι Βυζαντινοί χρονογράφοι, γνωρίζουμε ότι η Κασσιανή είχε ευγενική καταγωγή, με πολύ μόρφωση και αρετή.

Την εικόνα της ζωής και της προσωπικότητάς της την συμπληρώνει το λαμπρό συγγραφικό της έργο. Η ποίησή της μαρτυρεί μια γυναίκα σοφή, με αναπτυγμένο καλλιτεχνικό συναίσθημα, με μεγάλη πνευματική δύναμη, με βαθιά θρησκευτικότητα και θεολογική γνώση της Αγίας Γραφής. Ο Κρουμβάχερ, ο πατέρας της Βυζαντινής

λογοτεχνίας γράφει: «Η Κασσιανή υπήρξε η μόνη αξιομνημόνευτη βυζαντινή ποιήτρια, προσωπικότητα ενδιαφέρουσα για το άτομο και τη λογοτεχνική της θέση και συνδύασε τη λαμπρή συναισθηματικότητα, με τη βαθιά θρησκευτικότητα και τη δραστήρια ειλικρίνεια».

Όταν το 830 μ.Χ. στο Τρίκλινο των ανακτόρων κάλεσε ο Θεόφιλος τις ωραιότερες κόρες του Βυζαντίου για να διαλέξει τη πιο καλή για γυναίκα του, δεν άρχισε για την Κασσιανή μια ζωή ακολασίας όπως παρουσιάζουν μερικοί αλλά μια ζωή αγιότητας που της χάρισε το στεφάνι της αιωνιότητας.

Η ομορφιά και η χάρη της Κασσιανής ξεχώριζε μέσα στις τόσες όμορφες της Πόλης και ο Θεόφιλος την πρόσεξε. Και στην απόφασή του να την κάνει βασίλισσα, ίσως για να δοκιμάσει τη σοφία της, είπε το θρυλικό εκείνο «εκ γυναικός ερρύη τα φαύλα», δηλ. από τη γυναίκα πηγάζουν τα κακά (εννοώντας την Εύα που έφερε το προπατορικό αμάρτημα). Η ενάρετη και σοφή Κασσιανή έχοντας κατά νου το μεγαλείο και Αγιότητα της Παναγίας Θεοτόκου απάντησε: «Αλλά και δια της γυναικός πηγάζει τα κρείττονα ω Βασιλεύ». Τη σοφή αυτή απάντηση της Κασσιανής ο αλαζονικός αυτοκράτορας τη θεώρησε προσβολή και με θυμό, ίσως και με αόριστο φόβο της είπε «ω γύναι! Είθε να εσίγας» δηλαδή καλύτερα να σιωπούσες και έδωσε το μήλο και την εκλογή στη Θεοδώρα.

Θα πρέπει να πιστέψουμε, ότι η θεία πρόνοια επενέβη για να γίνει αυτοκράτειρα η Θεοδώρα που με την ορθόδοξη πίστη της και το δυναμικό χαρακτήρα της έμελλε να βοηθήσει στο θρίαμβο της Ορθοδοξίας και την τακτοποίηση του θέματος των εικόνων (εικονομαχίες) το 843 μ.Χ. Και η Κασσιανή να φορέσει το μοναχικό σχήμα και μακριά από τους περισπασμούς και τύρβη του κόσμου να αναδειχθεί η μεγάλη υμνωδός και Αγία της Εκκλησίας μας.

Η Κασσιανή αρνήθηκε την ύλη για το πνεύμα, τα πρόσκαιρα για τα αιώνια, τα φθαρτά για τα άφθαρτα εγκατέλειψε το αρχοντικό της, τον κόσμο και τους δικούς της και έγινε μοναχή, και ίδρυσε τη Μονή της Κασσίας ή Εικασίας ή Κασσιανής. Δεν την οδήγησε στο Μοναστήρι η αμαρτωλή της ζωή, γιατί ποτέ της δεν υπήρξε αμαρτωλή.

Η Εκκλησία μας έχει τη δύναμη να παρουσιάσει στο φως της δημοσιότητας αμαρτωλές ψυχές και να τις προβάλλει ακόμη σαν παράδειγμα μετανοίας, όπως συμβαίνει με τη Οσία Μαρία την Αιγυπτία και την Πόρνη του Ευαγγελίου. Δεν θα της ήταν δύσκολο να διακηρύξει ότι και η Κασσιανή υπήρξε μετανοημένη αμαρτωλή, αν πραγματικά ήταν τέτοια

Η Κασσιανή δεν νικήθηκε από το ανθρώπινο πάθος και την αδυναμία, διότι η ψυχή της φλεγόταν από θείο έρωτα, που την οδήγησε τελικά στην υπηρεσία του θείου θελήματος και τη μοναδική αφιέρωσή της.

Α. Συγγραφικό έργο της Όσιας Κασσιανής

Η Οσία Κασσιανή μέσα στην ησυχία του Μοναστηριού προσεύχεται, μελετά τη Γραφή και τα Πατερικά κείμενα και συγγράφει. Έγραψε ύμνους Εκκλησιαστικούς, τροπάρια, γνωμικά, επιγράμματα σε ιάμβους και «γνώμες» που τα βρίσκομε με το όνομα Κασσίας, Ικασίας, Εικασίας και Κασσιανής μοναχής.

Από τα τροπάρια της σώζονται το δοξαστικό του Εσπερινού των Χριστουγέννων «Αυγούστου μοναρχήσαντος» οι ειρμοί. Οι ειρμοί του κανόνος του Μ. Σαββάτου «Κύματι θαλάσσης» και το γνωστό «Κύριε η εν πολλαίς αμαρτίαις περιπεσούσα γυνή» που είναι ο πιο δημοφιλής ύμνος της.

Τα α στιχηρά που ψάλλονται το βράδυ της Μ. Τρίτης και αναφέρονται στην αμαρτωλή του Ευαγγελίου είναι επίσης έργο της Κασσιανής:

«Ότε η αμαρτωλός προσέφερε το μύρον, τότε ο μαθητής συνεφώνει τοις παρανόμοις, η μεν έχαιρε καινούσα το πολύτιμον, οδε έσπευδε πωλήσαι τον ατίμητον, αυτή τον Δεσπότην επεγίνωσκεν, ούτος του Δεσπότην εχωρίζετο, αυτή ηλευθερούτο και ο Ιούδας δούλος εγεγόνει του εχθρού».

Όταν η αμαρτωλή πρόσφερε το μύρο, τότε ο μαθητής συμφωνούσε με τους παράνομους. Από τη μια μεριά αυτή χαιρόταν που άδειαζε το πολύτιμο μύρο και ο άλλος έσπευδε να πουλήσει τον Ανεκτίμητο. Η ίδια αναγνώριζε τον Κύριο, αυτός απομακρυνόταν από τον Κύριο. Η ίδια ελευθερωνόταν και ο Ιούδας είχε γίνει δούλος του εχθρού...

Με άφθαστη πραγματικά τέχνη και ζωηρές αντιθέσεις περιγράφει λυρικά τους δύο τύπους των ανθρώπων. «Ω της Ιούδα αθλιότητος! Εθεώρει την πόρνην φιλούσαν τα ίχνη και εσκεπτετο δόλω προδοσίας το φίλημα, εκείνη ταις ποκάμοις διέλυσε και ούτος τω θυμώ εδεσμείτο φέρων αντί μύρου την κακίαν, φθόνος γαρ είδε προτιμάν το συμφέρον».

«Αλίμονο στην αθλιότητα του Ιούδα! Κοίταζε την πόρνη να φιλά τα πόδια και σκεπτόταν με δόλω το φίλημα της προδοσίας. Εκείνη έλυσε τα μαλλιά της και αυτός κατεχόταν από θυμό, φέροντας αντί για το μύρο την βρωμερή κακία. Γιατί ο φθόνος γνωρίζει να προτιμά το συμφέρον».

Και σε άλλο στιχηρό διαβάζουμε: «Ηπλωσεν η πόρνη τας τρίχας σοι τω Δεσπότη, ήπλωσεν Ιούδας τας χείρας τοις παρανόμοις η μεν, λαβείν την άφεςιν οδε λαβείν αργύρια».

«Άπλωσε η πόρνη τα μαλλιά της σε Σένα, το Δεσπότη, άπλωσε τα χέρια ο Ιούδας στους παρανόμους. Αυτή για να πάρει την άφεση, αυτός για πάρει χρήματα...»

Σε όλα τα ιδιόμελα και στιχηρά, που υπερβαίνουν τα 40 διακρίνει κανείς την έξαρση, το βάθος αισθήματος, τη μεγάλη ανεξαρτησία και ευσέβεια χαρακτηριστικά της μεγάλης ποιητικής της πνοής. Αναφέρονται σε Δεσποτικές και Θεομητορικές εορτές, καθώς και σε πρόσωπα Αγίων και Πατέρων της Εκκλησίας μας.

Η Κασσιανή δεν είναι μόνο υμνογράφος (δηλ. δεν έγραψε μόνο τους ύμνους, που αναφέρονται στο όνομά της, αλλά και τους μελοποίησε, μελωδός).

Εκτός από την καθαρά θρησκευτική ποίηση η Κασσιανή ασχολήθηκε και με ποιήματα ποικίλου περιεχομένου. Συνέγραψε ακόμη πολλά γνωμικά και επιγράμματα.

Σε 32 μόνον στίχους διαπραγματεύεται θαυμάσια το μεγάλο και σοβαρό θέμα της φιλίας. Αξίζει να αναφέρουμε μερικούς:

«Ει θέλεις πάντως και φιλείν και φιλείσθαι, των ψιθυριστών και φθονερών απέχου.» Στους δύο αυτούς στίχους ο λεπτός νους της Κασσιανής περιέκλεισε ολόκληρη φιλοσοφία. Και παρακάτω σημειώνει:

«Φρόνιμον φίλον, ως χρυσόν, κόλπω βάλλε τον δι' αύγε μωρόν φεύγε καθάπερ όφιν».

Δηλαδή, τον φρόνιμο φίλον να βάζεις στο πλευρό σου, όπως θα ήθελες να έχεις και τον χρυσό. Τον ανόητον όμως να τον αποφεύγεις όπως και το φίδι.

Και αλλού: «Φραγμόν πέφυκεν η των φίλων αγάπη» που σημαίνει, ότι η αγάπη των φίλων δημιουργεί φραγμό προστατευτικό για τον καθένα απ' αυτούς.

Η αρετή της αγάπης, το πραγματικό γνώρισμα των οπαδών του Ναζωραίου, που πρέπει να θερμαίνει τις καρδιές των ανθρώπων, δεν πρέπει να τους απομακρύνει από την σύνεση, μας συμβουλεύει η μεγάλη υμνωδός.

«Πάντας δι' αγάπα, μη θάρρει δε τοις πάσιν».

Δηλαδή, ο ολοκληρωμένος άνθρωπος, ο τέλειος χριστιανός έχει καθήκον να αγαπά όλους, όχι όμως και να εμπιστεύεται σε όλους. Μόνον όσοι νοσταλγούν και

στη ζωή τους επιδιώκουν την ένωση με τον Χριστόν και μέσα στα στήθη τους κοχλάζει ο πόθος της αρετής, αξίζουν την εμπιστοσύνη σου και μπορεί να εγγίζει η δική σου ψυχή την δική τους, χωρίς τον φόβο της καταστροφής.

Η Κασσιανή, εκτός από το σοφό, επίγραμμα «περί φιλίας» έγραψε και άλλα βαθυστόχαστα επιγράμματα και αναφέρονται στον χαρακτήρα του ανθρώπου, στη γυναίκα, στην ευτυχία, την χάρη, το κάλος, το ήθος, στους τρόπους της αληθινής Ζωής, που οδηγεί με τον κόσμο της αρμονίας στην αληθινή μακαριότητα, γιατί πλημμυρίζει την ζωή αυτή το φως του ουρανού και της αλήθειας.

E. Επίλογος

Η Κασσιανή δεν τιμήθηκε από τους Βυζαντινούς σαν βασίλισσά τους ούτε στον αυτοκρατορικό Οίκο του Θεοφίλου αναφέρεται το όνομά της. Αν όμως δεν κάθισε σε επίγειο θρόνο και δεν τιμήθηκε, όσο έπρεπε από τους συγχρόνους της, οι γενεές των ευσεβών Χριστιανών δια μέσου των αιώνων υποκλίνονται ευλαβικά μπρος στην άγια ζωή της και κάθε βράδυ της Μ. Τρίτης με μυστηριακή κατάνυξη και ιερή συγκίνηση παρακολουθούν το μελοποιημένο τροπάριό της και διδάσκονται πως οι χρυσοί θρόνοι είναι μηδαμινί και οι δόξες του κόσμου αυτού παρέρχονται και δεν πρέπει να τις επιθυμούμε.

Κατά πληροφορίες από την Κάσσο ή Κασσιανή επειδή την ενοχλούσε στο Μοναστήρι της ο Θεόφιλος, αναχώρησε στην Ιταλία και στη συνέχεια με μια άλλη Μοναχή την Ευδοκία, πήγε στην Κρήτη και κατέληξε στην Κάσο, όπου και κοιμήθη στην 7η Σεπτεμβρίου. Μετά το θάνατό της ετοποθέτησαν το σώμα της σε μαρμάρινη λάρνακα και την έβαλαν σε παρεκκλήσιο, που ήταν αφιερωμένο στο όνομά της. Σώζεται σήμερα η λάρνακα και το βυζαντινό ψηφιδωτό του 9ου αιώνα.

Επίσης στο εκκλησάκι υπάρχει εντοιχισμένη πλάκα με σημείο του σταυρού και χρονολογία 890 μ.Χ. Κατά πληροφορίες, πάλι από την Κάσσο, τα οστά της Οσίας έχουν μεταφερθεί στην Ικαρία.

Το πέραςμα της Οσίας Κασσιανής από την Κρήτη, ίσως συνδέεται με την δική μας Αγία Κασσιανή, την αδελφή των Οσίων Ευτυχιανών, που ασκήτευσε στο Κεφάλι, κοντά στο Μάρτσαλο. Το θέμα αυτό όμως χρειάζεται έρευνα από ειδικούς.

Η μνήμη της Οσίας Κασσιανής τιμάται σε πολλά μέρη της Ελλάδος και ιδιαίτερα στη Κάσσο, την ιδιαίτερη πατρίδα της, γιορτάζεται κάθε χρόνο στις 7 Σεπτεμβρίου, με ειδική ασματική ακολουθία, από την οποία παραθέτομε ένα χαρακτηριστικό τροπάριο (κάθισμα).

«Τον βίον ευσεβώς, διανύσασα Μήτηρ, δοχείον καθαρόν, Συ του Πνεύματος ώφθης, φωτίζουσα τους πίστει σοι, προσιόντας θεόπνευστε, όθεν αίτησαι τον Σον δεσπότην φωτίσαι, τας ψυχάς ημών, των ανυμούντων σε πόθω Κασσιανή πανθαύμαστε».

Αφιέρωση στη μεγάλη ποιήτρια

Στο ευωδιασμένο τούτο δέιλι
π' αργοπεθαίνει μέσ' στα μύρα
θέλω ν' αφήσω την ψυχή μου
κάποιο τραγούδι να σου πει.
Μα ως νάρθει ο στίχος μου στα χείλη
λιώνει και χάνεται και σβήνει.

Κι ούτε τον ήχο πιάνει η λύρα
κι ούτε τα λόγια το καντήλι
πώς να σου ψάλω όπως το θέλω
πλάστη δικέ μου και του κόσμου.

Μέσα μου ανέκφραστοι είναι οι πόθοι
κι έπρεπε νάχω άρπες αγγέλων
ήχο να κάνω και σκοπό μου
ό,τι για σε η ψυχή μου
νοιώθει ό,τι και αν πω θάναι φτωχό,
γιατί το πιο καλό δοξαστικό
από την ΚΑΣΣΙΑΝΗ ειπώθει.

ΠΗΓΕΣ:

- α) «Κασσιανή, η Βυζαντινή αρχόντισσα και ποιήτρια», Χριστιανική Ένωση Καβάλας, Καβάλα 1989**
- β) Τριώδιο**
- γ) Μέγας Συναξαριστής Τριωδίου τόμος ΙΓ΄ Ματθαίου Λαγγή.**

Αρχιμανδρίτης Παρθένιος Ηγούμενος Ι. Μ. ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΣ